ALİ AKAY | RÖNTGEN SINIR POLİTİKALARI
ŞÜKRÜ ASLAN & ÖYKÜ GÜRPINAR | SUNUŞ
ÖYKÜ GÜRPINAR | MÜLTECİLER İNSANLIĞIN NERESİNDE?
AYHAN KAYA | TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ BAĞLAMINDA MÜLTECİLER: ÇIKARLAR, DEĞERLER VE UYUM
İBRAHİM SOYSÜREN | GÖÇ POLİTİKASININ ARACI OLARAK GERİ KABUL ANLAŞMALARI: HAYALLER, GERÇEKLER, SINIRLAR

TEORİK BAKIŞ

4 AYLIK TOPLUMBİLİM DERGİSİ SAYI 10 • MART 2018 • FİYATI 25 TL

MÜLTECİLER

PINAR UYAN SEMERCİ & EMRE ERDOĞAN | TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİ DÜŞÜNÜRKEN SINIRLARI SORGULAMAK
VASOODEVEN VUDDAMALAY | YENİ MÜLTECİ DALGALARININ ENTEGRASYONUNDA KİLİT MEKÂNLAR OLARAK KENT-İÇİ ETNİK YERLEŞİM BÖLGELERİ
MUSTAFA POYRAZ | FRANSA'DAKİ TÜRKİYELİ VE ŞİLİLİ SİYASİ MÜLTECİLERİN DÖNÜŞÜM SÜRECİ VE GÖÇMENLİK DENEYİMLERİ
HÜSEYİN ŞİMŞEK | AVUSTURYA'DA MÜLTECİ OLMAK
HANDE TOPALOĞLU | AÇIK SINIRIN KAPALI YÜZÜ
FİLİZ ÇELİK | SIĞINMACI VE MÜLTECİLERİN DİLE DAİR TECRÜBELERİNE PSİKOSOSYAL BİR YAKLAŞIM: SWANSEA ÖRNEĞİ
REZZAN ALAGÖZ | EVİNE DÖNMEK, EVİNDEN OLMAK
S. SAVAŞAL & Z. KARATAŞ | TÜRKİYE'DE MÜLTECİLER İÇİN KAMP YERİ SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER VE TOPLUMSAL SONUÇLARI

ISSN 2147-6640

10

minör

Fransa'daki Türkiyeli ve Şilili Siyasi Mültecilerin Dönüşüm Süreci ve Göçmenlik Deneyimleri

Mustafa Poyraz

On yıllardır mülteci olarak yaşadığı Paris'te 73 yaşında hayatını kaybeden Şilili ozan Angel Parra için Père Lachaise Mezarlığında gerçekleştirilen anma törenindeki duygu dolu anlar, otuz yıldan fazla bir süredir Paris'te yaşayan mültecilerin hayat hikâyelerini bir kez daha gözlerimizin önüne getirdi. Bundan bir süre önce yalnız yaşadığı odada hayatını kaybeden, öldüğü birkaç gün sonra anlaşılan ve cenazesi sessiz sedasız memleketi Urfa'ya gönderilen 63 yaşındaki Dişçi Mehmet'in 35 yıllık mültecilik hayatı kafamda canlandı bir anda. Memleket hasretine dayanamayarak 15 yıl sonra çocuklarıyla birlikte Şili'ye dönen ve orada tutunamayarak büyük bir hayal kırıklığıyla Paris'e tekrar dönen eski MIR [*Movimiento de Izquierda Revolucionaria*] militanı Mario'nun çocuklarıyla birlikte yeniden kurmaya çalıştığı hayat hikâyesi aklımdan geçti. Farklı biçimlerde ticari hayata atılan, hatta durumunu düzeltip eski yaşam tarzlarını ve ideallerini hatırlamak bile istemeyen veya çok keskin bir söylemle kendi geçmişlerine bağlı kaldıklarına inanan birçok eski solcu militanın Paris'teki uzun yolculuklarını hatırladım. Kısacası, son otuz yıldır, militan olarak, dünyayı değiştirmek için birçok şeyi göze alarak yola çıkan genç ve enerji dolu insanlar, mülteciliğin ve göçmenlik koşullarının yıpratıcı yolculuğunda farklı dallara tutunmaya çalışarak, iki ülke arasındaki sonsuz gidiş gelişlerle yollarını yeniden çizdiler.

Bu makalede, mültecilik ve göçmenlik koşullarını bizzat içerden, uzun yıllar boyunca gözlemleyen ve yaşayan bir araştırmacı olarak, mültecilerin nispeten uzun bir zaman diliminde geliştir-

dikleri farklı çizgileri, farklı stratejileri ve yaşam tarzlarının belli yönlerini irdelemeye çalışacağım. Aşağı yukarı otuz yıldır Paris'te yaşayan mültecilerin hayat hikâyelerinden hareketle gerçekleştirilen bu çalışma, öncelikle, birikmiş ciddi bir militan potansiyelin zamanla nasıl dönüştüğünü, hayata tutunabilmek için, militanların eleştirel duruşunun süreç içerisinde nasıl aşındığını ve farklılaştığını irdeleyecektir. Sayıları az da olsa bir bölüm siyasi mültecinin, koşulların bütün zorlamalarına rağmen kendi ideallerine ters düşen bir yaşam biçimine karşı direnç gösterebildiklerinin de altı çizilecektir bu çalışmada. Yaşadığı ülkeyi terk etme zorunda kalmanın yarattığı kırılmanın ağırlığı altında verilen yeniden var olma mücadelesinin karmaşıklığı anlaşılmadan, göçmen durumuna düşen siyasi mültecilerin bugün bulundukları yeri veya yerleri anlamamız zorlaşır.

Yıllardır biriken gözlemlerin ve değişik koşullarda gerçekleşen karşılaşmaların dışında, otuz kişiyle yapılan özel görüşmeler, siyasi mülteciler arasında zamanla oluşan değişik eğilimleri tespit etmeye olanak sağladı. On kadın ve yirmi erkekten oluşan görüşmecilerin on dördü Şilili on altısı da Türkiyelidir. Görüştüğümüz mültecilerin yüzde sekseni üniversite terk veya üniversite mezunuyken, yüzde yirmisi de ilkokul veya ortaokul diplomasına sahiptir. Otuz kişinin on dokuzu işçi veya memur olarak ücretli statüsüne sahipken, on bir kişi farklı sektörlerde kendi işlerini kurmuşlardır. Görüştüğümüz Şilili mültecilerin tamamı ücretli olarak çalışırken Türkiyeli mültecilerin sadece üçte biri ücretli konumundadır. Geriye kalan üçte ikilik bölüm ise inşaat, restoran ve muhasebecilik sektörleri başta olmak üzere kendi şirketlerinde çalışmaktadır. Görüşmelerin tamamı 2017 yılının ilk yarısında yapıldı. Türkiyeli mültecilerle olan görüşmeler Türkçe, Şilililerle olanlar ise Fransızca olarak gerçekleştirildi. Görüşmecilere ulaşmak için daha ziyade farklı arkadaş gruplarından faydalandım. Makalenin ilk taslağını görüştüğüm mültecilerden bazılarıyla tartışma fırsatının doğması belli noktaların yeniden gözden geçirilmesine yardımcı oldu.

Öncelikle şunu belirtelim ki, bu makalenin konusu siyasi mülteci statüsüne sahip olan göçmenlerin tamamını değil de

sadece politik tavırlarından dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalıp Fransa'ya sığınan ve orada yaşamını sürdürenleri kapsamaktadır. Yanlış anlaşılmayı önlemek açısından göçmen ve mülteci kavramlarını birbirinden ayırmak oldukça önem taşımaktadır. Hannah Arendt'a göre mültecilik bir kişinin herhangi bir eyleminden veya politik düşüncesinden dolayı başka bir yere sığınmak zorunda kalmasını ifade eder (Arendt, 2013). 1951'de kabul edilen Cenevre Konvansiyonu'na göre mültecilik statüsü kendi ülkesinde işkenceye uğrayan veya işkenceye uğrama riski olan kişileri koruma altına almayı hedefler. Sadece çatışma veya savaş olan bir bölgeden geliyor olmak mültecilik statüsü almak için yeterli değildir, kişinin aynı zamanda direk olarak tehdit altında olduğunu belgelemesi de gereklidir (Wihtol de Wenden, 2015). Göçmenlik kavramı ise Birleşmiş Milletler'in tanımına göre herhangi bir nedenden dolayı bir yıldan fazla bir süredir doğduğu yerde değil de başka bir yerde yaşayan kişilerin durumuna işaret eder. Çalışmak için, öğrenci olarak veya başka nedenlerden dolayı yer değiştiren herkes göçmenlik kategorisine girer. Mülteciler göçmenlerin sadece bir bölümünü oluştururlar. Temel ayrım, mültecinin baskı ve tehdit altında ülkesini terk ederek başka bir ülkeye sığınmasıdır. Ekonomik nedenlerden veya başka gerekçelerle Fransa'ya veya farklı Avrupa ülkelerine gelen birçok göçmenin de mültecilik statüsünden faydalandığını düşünürsek, "gerçek" mülteciyle "gerçek olmayan"ı ayırmak oldukça güçtür. Biz bu tartışmanın dışında, sadece kendi ülkesinde baskı ve tehdit gördüğünden dolayı Fransa'ya mülteci olarak yerleşmiş Türkiye ve Şili kökenli göçmenlerin durumunu irdelemeye çalışıyoruz.

Türkiye açısından bakıldığında, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle başlayan mülteci akımı, 1965'ten beri Fransa'ya yönelen göçmen hareketinin bir devamı olarak görülebilir. Darbenin empoze ettiği ağır diktatörlük koşullarında, on binlerce kişinin hapse atıldığı, işkence gördüğü bir ortamda, kendini "kanun dışı" bir durumda bulan politik mücadelenin içerisindeki militan kadroların bir kısmı çareyi ülke dışına çıkmakta buldu. Şili'deki 11 Eylül 1974'te Augusto Pinochet tarafından gerçekleştirilen darbe ile Kenan Evren darbesi aşağı yukarı aynı acımasız koşulları her iki

ülkede de hâkim kıldı. Bu açıdan, Şilili siyasi mültecilerin Paris'te tutunma hikâyeleriyle Türkiye'den gelenlerinki birbirine oldukça benzemektedir; fakat geliştirilen hayat çizgilerindeki farklılıkları da gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Mülteciliğe İlk Adım: Ülkeden Çıkış

Ülkesini terk etmek zorunda kalarak başka bir ülkeye yerleşmek, orada yeni bir yaşam kurmak ve aynı zamanda kendi ideallerini de koruyabilmek, çözümü hiç de kolay olmayan bir denklem gibi yeni gelmiş mültecinin önünde durur. Denklemde ilk görünen şey, canını kurtarmış ve korku ortamından çıkmış olmaktır. Bir sonraki, kuşkusuz, özgürlük ve yalnızlığın iç içe geçtiği, kendi dilinin konuşulmadığı bambaşka bir ortamda kendini bulmak olacaktır. Fakat bu noktaya gelmeden önce, çıkış imkânını bulabilmek ayrı ve uzun bir mücadele sürecidir. Her mültecinin ayrı bir "*kaçış*" hikâyesi vardır. Kimisi sahte vizeyle Yunanistan'a, İtalya'ya, Arjantin veya Fransa'ya kadar gelirken, kimisi de Meriç Mehri'nden, Şili'den Arjantin'e uzanan engebeli dağlardan veya başka sınırlardan geçebilmek için olağanüstü bir direnç gösterir. Bir yandan polis baskısı, yakalanma korkusu, diğer yandan da para bulma telaşı ve bir çıkış imkânı yakalama arayışı mülteci hayatına ulaşabilmek için atılan ilk adımlardır. Bir yerlere varıldığında ne olacağı hiç düşünülmez bile; her ne olursa olsun eskisinden iyidir anlayışı hâkimdir mülteci adayında. Kolektif mücadelenin imkânsızlaştığı, kişilerin tek tek hedef haline geldiği yoğun politik baskı durumlarında, militanların bu ortamdan kurtulma seçeneğine yönelmeleri ağırlık kazanır. Siyasi alanın dayanışma unsurları dağıldığından, akraba dayanışması ve arkadaş ilişkileri dışarıya çıkışın hazırlanmasında öne çıkar. Görüştüğümüz kişilerin tamamına yakını, hem Şilililer hem de Türkiyeliler, özellikle aile ilişkilerinin en son tutunacak ve korunacak yer olarak çok özel bir öneme sahip olduğunun altını çizdiler. Mesela Angel Parra (2015) *Cennete Hoşgeldin* adlı romanında yıllar sonra büyük bir özlem ve heyecanla Şili'ye dönen bir siyasi mültecinin hayal kırıklığını, halasından başka kimsenin

kendisini tanımamasından ve ilgi göstermemesinden duyduğu acıyı çok çarpıcı bir şekilde betimler. Kendi ülkesini ve sosyal çevresini terk etme burukluğu aynı zamanda, militanların birçoğunun "*özgürleşme*" olarak niteleyebileceği, bizimse "*umut*" olarak değerlendirebileceğimiz çok özel bir duyguyu da içinde barındırır. "*Memleketi ve bizimkileri terk ediyordum ama öyle o koşullarda yaşamak benim için de çevrem için de çok ağır bir yük haline gelmişti. Ayrıca bir şeyler yapacak koşullar da ortadan kalkmıştı. Mücadele çok ağır bir darbe yemiş, bir araya gelmek olanaksızlaşmıştı*" diyor Zeki bu süreci anlatırken. "*Savaşı kaybetmiş ve tek başına düşmanın ele geçirdiği bir alanda yaşamını sürdürmeye çalışan bir asker konumuna düştük*" diyor Marcos.

Yeniden Var Olma Mücadelesi

Farklı bir toplumda yeni bir yaşam ve mücadele alanı oluşturmak, siyasi mültecilerin önünde duran zorlu, bitmeyen ve nereye varacağı belli olmayan bir adım olarak öne çıkıyor. Abdelmalek Sayad bir ülkeden başka bir ülkeye göç eden yabancının durumunu açıklamak için bir bitkiyi veya fidanı yerinden çıkarıp başka bir yere dikmek anlamına gelen transplantation kelimesini kullanır. Göçmenin hiçbir zaman, bu yeniden dikilmenin geçici bir durum olmadığını kabullenmeye yanaşmadığını, her zaman, bir süre sonra eski yerine döneceği hayaliyle yaşadığı gerçeğinin altını çizer (Sayad, 2006). Bu durum ayrıca, her bireyin var olabilmek için kendi geçmişiyle ilgili yarattığı "*tutarlı anlam*"a (Noiriel, 2006) sarılmak ihtiyacını da açığa vurur. Sayad'ın belirttiği bu çelişkili durum, göçmenlik koşullarının kendisinde zaten mevcuttur. Bir başka deyişle, diğer göçmenlerde olduğu gibi, siyasi mültecilerde de başka bir topluma giriş, orada kök salma sorunu yeni bir aidiyet sürecidir de. Kendi değerlerini, yaşam biçimini, toplumsal ilişkilerini, içine girilen toplumun durumuna göre yeniden ayarlama pratiğidir yabancı için bu yeni dönem. Politik mülteciler aşağı yukarı aynı koşulları diğer göçmenlerle paylaşmalarına rağmen, kendi özgün durumlarından dolayı farklı eğilimler geliştirirler.

"Darbe olduğunda ben Almanya'daydım, gezmeye gelmiştim, birkaç gün sonra dönecektim ama döndüğümde başıma ne gelir düşüncesiyle kalmaya karar verdim. Çok önemli bir militan sayılmazdım ama bazı faaliyetlere katılmıştım, bir kere de Maraş katliamı protestolarında gözaltına alınmıştım, dönmenin riskli olduğunu düşünerek Almanya'dan iltica talebinde bulundum, 1983 yılında da Fransa'ya geldim. Fransa'ya geldim çünkü Almanya'yı bir türlü sevememiştim. Fransa'ya geldiğimde kendimi öyle bir rahat hissettim ki hiç sorma. Almanya'da sarışınların arasında hemen belli oluyordum oysa Fransa'da çok renkliliğin içinde kayboldum. [...] İlk dönemlerde farklı eylemlere ve yürüyüşlere katılıyordum, çok canlı bir ortam vardı, bu canlılık içerisinde Türkiye'yi düşünmeye zaman da kalmıyordu. Evet, sorunlar vardı, özellikle kalacak yer sorunu önemliydi, ancak daha önce yerleşmiş arkadaşlarla dayanışma içerisinde bir çözüm bulunuyordu. O dönem yaptığım dört aylık stajlar bana üniversiteye gitme fırsatı verdi, sonunda da tanıdıkların da yardımıyla hiç alakam olmadığı halde muhasebeci oldum. Dili çabuk sökmem bana çok yardımcı oldu" (Hüseyin atmış yaşında, otuz dört yıldır Fransa'da yaşıyor, muhasebeci).

Böyle diyor Hüseyin ilk mültecilik yıllarını anlatırken. Türkiyeli mültecilerle yaptığımız diğer görüşmelerde de Hüseyin'in belirttiği noktaların öne çıktığını görmekteyiz. Özellikle, daha önce yerleşmiş olan Türkiye kökenli göçmenlerin yeni gelen siyasi mültecilere bir dayanak oluşturduğunu gözlemleyebiliyoruz. Aynı zamanda, siyasi mültecilerdeki dinamikliğin ve "gözü karalığın" da Türkiyeli göçmenler arasında yeni bir canlılığa ve girişkenliğe yol açtığının altını çizmek gerekir. Günlük hayatın sürdürülmesi, resmi yerlere başvurular ve iş edinme konularında ekonomik nedenlerle gelmiş göçmenlerin veya öğrencilerin deneyimlerinin siyasi mültecilerin hayata tutunmalarında önemli bir destek oluşturduğu bütün görüşmelerde öne çıkmaktadır. Seksenli yıllarda, Türkiyelilerin yoğunlaştığı Sentier adlı mahallede açılan konfeksiyon atölyeleri, ekonomik dayanak anlamında mülteciler için çok büyük bir öneme

sahiptir.[1] Bunun yanında, art arda açılan dernekler, bakkallar, dönerciler ve diğer ticari mekânlar sosyal bağların ve çeşitli dayanışma biçimlerinin yeniden yeşermesinde çok önemli bir rol oynadılar. Farklı tandanstan gelen siyasi gruplar kendi derneklerini açarak hem tabanlarını toplamaya hem de kendi taraftarlarına ortak bir buluşma yeri sağlamaya çalıştılar. Strasbourg Saint-Denis mahallesinin, Türkiyeli göçmenlerin yoğunlaştığı ve küçük bir ölçekte de olsa Türkiye'deki iklimin yeniden oluşturulduğu bir sığınma mekânı olarak öne çıktığının altını çizelim. Türkçe konuşulan, Türkiye'den gelen ürünlere ulaşılabilen, kahvesinde küçük cam bardakta çay içilebilen, lokantasında mercimek çorbası bulunan ve derneğinde her an sohbet edebilecek birine rastlanabildiği dünyanın ortasına konmuş yeni bir koruyucu mekândır söz konusu olan (Poyraz, 2007). Koruyucu olduğu kadar da dışarıya açılmayı yavaşlatan, kendi içine kapanmayı kolaylaştıran bir durumdur bu.

"Baktım ki herhangi bir meslek edinmeden yaşamımı devam ettirmek çok zor. Ufak tefek gelirle idare etmek imkânsız. Bir Fransız firmasına girip çalışmam mümkün görünmüyordu. Sonunda istemeye istemeye bir arkadaşın da tavsiyesiyle ufak bir para koyup bir konfeksiyon atölyesi açtım. O zaman işler iyiydi, kısa zamanda biraz para biriktirip bir arkadaşla beraber restoran açtık. İşin girdabına girdikten sonra bir türlü kendimize gelemedik; iş bütün hayatımızı kendi içine çekti, gecemiz gündüzümüz işin etrafında dönmeye başladı. Tabii ki politik yapımız da bu arada eriyip gitti. Sosyal hayatımızı da bir türlü dengeye getiremedik, her şey sanki birbirine zincirlenmişti. O dalga bizi ihtiyarlattı, neyin ne olduğunu anlayamadan" (59 yaşında, otuz üç yıldır Fransa'da, restoran sahibi)

Şilili mülteciler kendilerinden önce oluşmuş, yerleşmiş hemşeri grupları olmadığından geldiklerinde bu koruyucu ve dayanılacak mekânı bulamadılar. Ancak, Allende ve Şili'deki demokratik mücadelenin Fransa'da popüler oluşu ve Sosyalist partinin

1 Bu atölyelerde biriken sermaye daha sonra hızla çoğalacak olan değişik sektörlere dağılan iş yerlerinin temelini oluşturmuştur.

iktidara gelişi, Şilili siyasi mültecilere ayrı bir destek oluşturdu. Bu arada küçük ölçekte oluşturulan gruplar da yaşamı kolaylaştıran, çekilir hale getiren unsur olarak görülmelidir. Dayanacak güçlü bir gruplaşmanın ve ortak mekânın olmayışı, Şilili mültecileri birey olarak Fransız toplumunun içine girmeye daha çok teşvik ettiğini söyleyebiliriz. Paula'nın sözleri bu tespiti destekler niteliktedir:

> "Geldiğimde eşim iki yıldır Paris'teydi, on birinci Paris' te bir evin bodrum katında çok küçük bir yerde oturuyorduk. Eşim küçük yardımlarla geçiniyor, bu arada da üniversiteye yeniden yazılmıştı, gerçi bir türlü bitiremedi ya. Benim de bir meslek ğim yoktu, tanıdığımız ve sık sık görüştüğümüz bir arkadaşım Fransız bir ailenin çocuklarına bakıyordu, bana da bir fırsat çıktı, böylece bir iş bulmuş oldum. Doğru dürüst bir meslek edinebilme fırsatım da olmadı ama her zaman işim oldu. Şimdi de bir yıldır emekli oldum, çok az bir emekli maaşı alıyorum. Arada sırada yine yaşlı bir kadına eşlik ederek maaşı tamamlamaya çalışıyorum" (Paula, 65 yaşında, otuz iki yıldır Fransa'da yaşıyor).

Göçmenliğin Hiç Bitmeyen "Geçicilik" Hali

Görüştüğümüz kişilerin tamamına yakını, dışarıya çıkışı, daha güçlü bir şekilde dönmenin, siyasi mücadeleyi daha etkili bir şekilde devam ettirmenin bir aracı olarak düşündüklerini ifade ettiler. Amaç Fransa'da yeni bir hayat kurmak değil, Türkiye'deki veya Şili'deki devrimci ve demokratik mücadeleyi güçlendirecek bir çizgi geliştirmekti. Politik derneklerin hızla yayılması ve tartışmaların nerdeyse tamamının Türkiye'nin sorunları etrafında yoğunlaşması 1980'li yıllarda Türkiye'den gelen siyasi mültecileri dar bir alana hapsetti. Bir bakıma, siyasi grupların militanları, kendi ideolojik yaklaşımlarını sorgulama gereği duymadan adeta kaldıkları yerden tekrar var olma çabasına girerek eski grup yapılarını yeniden inşa sürecine girdiler. Uzun bir dönem, eski siyasi ve kültürel alışkanlıklara dayanarak var olma durumu Şilili mültecilerde de aynı biçimde gözlenmektedir.

Bu arada, günlük yaşamını sürdürebilme, bir meslek ve gelir elde etme sorunu kaçınılmaz olarak kendini dayattı ve kafa olarak Türkiye'de veya Şili'de olmanın Fransa'da süren hayatla uyuşmadığı yavaş yavaş, bazen de bir balyoz etkisiyle, kendini hissettirmeye başladı. Abdelmalek Sayad'ın genel olarak göçmenler için kullandığı iki tarafta da olmamak [*double absence*] (Sayad, 1999) tespiti bir yere kadar politik mülteciler için de geçerli sayılabilir. Sayad'ın analizine göre, içinde bulunduğu gerçek durumu yadsıyarak, geçici bir parantez olarak sayıp hep geldiği yeri ve oranın sorunlarını düşünerek zaman geçirmek, göçmeni, hem geldiği hem de bulunduğu yerin gerçeğinden uzaklaştırır. Para kazanmak ve daha iyi bir yaşam kurmak için yola çıkan göçmen için anlaşılır bir durumdur bu, ancak politik mücadeleyi temel alarak yola çıkan mülteci için başka unsurlar işin içerisine girer. Her şeyden önce, politik mültecinin paraya ve ekonomik alana yaklaşımı çok daha başkadır, en azından ilk dönemlerde. Onun para biriktirerek kendini ve yakınlarını "kurtarma" diye bir sorunu yoktur; bu anlamda ilk önüne gelen işi kabul ederek günlük hayatını sınırlama yoluna girmez hemen. Her ne kadar, geldiği ülkenin sorunlarını düşünme öne çıksa da, yaşadığı ülkenin dilini öğrenme bilinci politik mültecilerde daha açık olarak belirir. Yaptığımız görüşmelerin de ortaya koyduğu gibi, ilk yıllar, her ne kadar Fransa'nın politik mültecilere sağladığı çok sınırlı imkânlarla mültecilerin kendi aralarında oluşturdukları dayanışmalar ekonomik zorunlulukların kendini dayatma sürecini yavaşlatsa da, zamanla, nasıl yaşayacağım kuşkusu, geleceğinin garantide olmadığı hissi, mültecileri hızla farklı mesleki arayışlara yöneltmiştir. Çoğunlukla üniversiteyi yarıda bırakarak kendini siyasi mücadelenin ortasında bulan militanlar, şimdi kendine bir yaşam kurma zorunluluğuyla karşı karşıya kalmışlardı. Kimileri öğrencilik hayatına yeniden dönerek bir çıkış arayışına girse de, dil sorununun zorlukları ve maddi desteğin olmayışı, siyasi mültecileri ticari alanla olan ilişkilerini yeniden gözden geçirmeye iter. Önceden kuşkuyla bakılan ticaret, Türkiyeli mülteciler için bir tutunma noktası haline gelir.

"Ben 1993 yılında geldim, yani mültecilerin ikinci kuşağından sayılırım. İlk önce Almanya'ya geldim, oradan Fransa'ya geçtim. O zamanki fikrim bir süre sonra Türkiye'ye dönmekti, kendimi gerçek bir militan olarak görüyordum. Bir süre sonra içinde bulunduğum kapalı çerçeveyi sorgulamaya başlayınca diğer arkadaşlarla aramız açıldı. Beni burjuva ideolojisinden etkilenmekle eleştirdiler. Baktımki olmuyor, Fransızcayı biraz ilerlettikten sonra üniversiteye yazıldım, ufak yardımlarla filan, topallayarak da olsa üniversiteyi bitirdim. Antropolojide bir tez yapmayı kafaya koymuştum, çok uğraştım, didindim üniversitede kendime bir yer bulabilmek için. Hatta hocalarımdan biri beni ders vermek için davet etti. Ama sonunda anladım ki güçlü bir destek olmayınca doktora da yapsak burada da yer bulmak imkânsız. Doktora sevdasından vazgeçip kendime uygun bir iş bulmak için uzun bir mücadele verdim. Bütün imkanları zorlamama rağmen maalesef normal bir işe giremedim. Sonunda boya işleri yapmaya başladım, şimdi de ev tamirat işleriyle ilgili bir şirketim var. Nereden nereye değil mi?" (Dursun 47 yaşında, 24 yıldır Fransa'da, Şirket sahibi, geldiğinden beri Türkiye'ye hiç dönmedi).

Dursun böyle özetliyor yirmi dört yıllık mültecilik yaşamını.

"Tabi ki elimden geldiğince okuyorum, spor yapıyorum, kültürel faaliyetlere katılıyorum ama işimden dolayı bu çabalar sınırlı kalıyor. Bir demokrat olarak kalmanın çok önemli bir şey olduğu noktasındayım"

diye ekleyerek bir bakıma Türkiyeli birçok mültecinin hayat hikâyesini özetliyor Dursun.

Türkiyeli mülteciler ticari alanlara doğru yönelirken, Şilililer sosyal çalışma alanına ve daha farklı mesleklere doğru eğilim göstermişlerdir. Şilililer direk olarak Fransız toplumunun içerisine girerek kendilerine bir çalışma alanı açarlarken, Türkiyeli mülteciler ağırlıkla kendilerinden önce gelmiş ve çoğunlukla ticari alana yönelmiş göçmenlerin çizgisine yakın bir duruş sergilerler. Şunun da altını çizmekte fayda var ki, her iki topluluk da kendi aralarında belli bir ağ oluşturmuşlardır, ancak Şilililerin

oluşturduğu dayanışma ağı Fransız toplumuyla iç içe olmayı ve birey olarak bağımsızlaşmayı öne çıkarırken, Türkiyelilerin oluşturduğu ağ, daha çok grubun kendi dinamikleri ve ekonomik nedenlerle gelen göçmenlerin avantajları etrafında kurulur.

Elvira, Fransa'ya vardıktan hemen sonra otelde çalışmaya başlamış; eşiyle birlikte sosyal konutlarda bir eve yerleşerek hayatlarını kurmuşlar. Otuz yıllık geçmişini şu sözlerle özetliyor:

"Sosyal konutlardan bir ev bulabilmemiz ve çok az da olsa mültecilere verilen yardımlarla bir dönem idare ettik. Şilili arkadaşlarımızla aramızda oluşan yakınlıklar ve Fransızların gösterdiği ilgi bize güç veriyordu. Başka bir mesleğim olmadığı için otelde çalışan bir arkadaşın yardımıyla işe girdim. Zorluk çekmedim diyemem ama iş bulabilmiş olmaktan çok memnundum. Hem Fransızlarla hem de Şilililerle beraberdik. Eşim de hem boya ve tamirat işleri yapıyordu hemde üniversitede biyoloji eğitimi görmeye çalışıyordu. Durum biraz normalleştikten sonra anne ve babamı görmek için iki yılda bir Şili'ye gitmeye başladım, ne olur ne olmaz diye bir de apartman alma işine giriştim. On yıl önce tekrar Şili'ye yerleştik. Eşimin biyoloji doktorasını yaptıktan sonra diplomasına uygun bir yer bulamaması bu kararı almamızda etkili oldu. Fransız arkadaşlarımla da ilişkilerimizi sürdürüyoruz" (Elvira, 62 yaşında, on yıl önce eşiyle birlikte Şili'ye döndüler).

Margarita, Fransa'ya geldiğinde çok iyi karşılandıklarını, Salvador Allende'ye olan sempatinin bunda çok önemli bir payı olduğunu belirttikten sonra şöyle devam ediyor:

"Şili'de sosyal çalışmacıydım, Pinochet'nin gelişinden sonra da bir süre çalışmalarıma devam edebildim, ancak koşullar iyice zorlaşınca önce Peru'ya çıktım sonra da Fransa'ya geldim. Çok kısa bir zamanda orada aldığım diplomayı onaylattırarak mesleğime burada başladım. Fransız kurumları bize çok yardımcı oldu, hatta bazı bakanlarla bile görüşme olanağım oldu. Zamanla Sosyalist Parti'nin sosyal alandaki çalışmalarına aktif olarak katıldım. Çocuklarımı ve kız kardeşlerimi de getirdim. Şili'ye her zaman bağlı kaldım, o gruptan hiç kopmadım, ancak benim

yaşamım buradaki bütün insanlarla. İlerici düşünceleri ve enternasyonalist yanımı devamlı korumaya çalıştım. Çok kültürlü bir toplum için mücadelem devam ediyor. Şilili olduğumdan her zaman gurur duydum, Fransa'yı da çok sevdim. Ben hem buralıyım hem de Şilili, bunu da bir zenginlik olarak görüyorum. Çocuklarımı da bu anlayışla yetiştirmeye çalıştım. Şimdi tek başıma 75 yaşında ayrı bir evde oturuyorum, her fırsatta bir şeyler yapmak isteğim olduğu gibi duruyor" (Margarita 75 yaşında, 40 yıldır Fransada yaşıyor, sosyal çalışma uzmanı)

Görüşme yaptığımız Şilili mültecilerden, eski Şili Sosyalist Partisi militanı, 62 yaşındaki işçi Marcos da hayat hikâyesini şöyle özetliyor:

"1981 yılında Fransa'ya geldim, diğer partili arkadaşların da yardımıyla Créteil'de sosyal konutlarda bir ev buldum. Bir iki paralı stajdan sonra boyacılık işine başladım, uzun yıllar tamirat ve baya işi yaptım, şimdi de hâlâ yapıyorum. Perulu ve Bolivyalı arkadaşlarla birlikte bir ekip oluşturduk iş olduğunda çalışıyoruz olmayınca da dinleniyoruz. Şilili yoldaşlarla ilişkilerimiz çok sıkı tabii, Şili'yle de yakından ilgileniyorum. Arada bir memlekete gidiyorum ama çok uzak ve gidiş geliş pahalı. Eski hasretimiz de kalmadı artık. Eski gruplar da dağıldı, birkaç arkadaşın dışında diğerlerini ancak eylül ayında yaptığımız Şili ulusal bayramında görebiliyorum. Uzakta yaşamak zordu ama ne yapalım, çocuklar burada büyüdü dönüşümüz imkânsızlaştı."

Görüşme yaptığımız 12 Şilili mülteci ve farklı mekânlarda karşılaştığımız onlarca Şilili, Fransız toplumuyla olan ilişkilerini hep birey olarak girdikleri iş yerlerinde veya eğlence alanlarında kurduklarını belirttiler. Bu noktada, ticari hayata atılma ve para kazanma duygularının zayıf kaldığını ve toplumun diğer bireyleri gibi ücretli olarak çalışma ve yaşayabilme eğiliminin ağır bastığının altını çizebiliriz. Bir anlamda, Şilili politik mülteciler, zamanla eski heyecanlarını kaybetseler de, büyük ölçüde kendi siyasi duruşlarına uygun var olma biçimleri çerçevesinde kaldılar. Yaşlanmanın ve Şili'deki dönüşüm sürecinin de etkisiyle belki eski

canlılık artık yok; ama demokratik değerlere bağlılık ve entelektüel yaşam açısından büyük bir kırılmadan söz edilemez.

Türkiyeli mültecilerin evriminin daha karmaşık bir seyir izlediğini gözlemliyoruz. İlk dönemler kendi hayallerine ve militan yapılarına tutunan Türkiye kökenli mülteciler, zamanla koşulların baskısına dayanamayarak büyük ölçüde kendi zeminlerini kaybedip farklı yönlere doğru evirildiler. Türkiyeli mültecilerde, Şililerde olduğu gibi, işyerlerinde çalışma veya devlet ve yerel yönetimlerde yer bulma gibi bir eğilim ağırlık kazanmadı; daha çok, Türkiye kökenli ticari yerlere dayanarak kendi işini kurma anlayışı öne çıktı. Belki de oluşmuş bir ağ çerçevesinde kalarak bir çözüm bulma yolu daha risksiz ve pratik gözüktü. Konfeksiyon sektöründe ekonomik ilticacılarla siyasi mülteciler arasında başlayan işbirliği, restoran sektöründe, inşaat ve diğer ekonomik sektörlerde de devam etti. İlk başlarda şüpheyle yaklaşılan iş ilişkileri politik mültecilerin hayatlarını, ilişkilerini, onun da ötesinde gidişatlarını belirleyen bir konuma yükseldi. Politik bir kimlikle oluşturulan var olma biçimi ticari ilişkiler ağında yepyeni bir yapıya büründü. Politik mülteci her ne kadar kendi yapısını koruduğunu düşünse de, hatta korumak için dirense de, pratik ilişkiler kaçınılmaz olarak onu daha farklı bir zemine doğru sürükledi. Türkiye'deki yakınların beklentilerinin de, siyasi mülteciyi, para kazanmak için giden göçmenlerin ilişkilerine yaklaşmaya ittiğine şüphe yoktur. Bir anlamıyla siyasi mültecinin günlük hayattaki duruşu ve yaşam biçimi giderek diğer göçmenlerin durumuyla aynılaşır. Otuz yılı aşkın bir süredir Paris'te yaşayan siyasi bir mültecinin dediği gibi "hayat insanı kendine çeker, kendi sorunlarının içinde boğar ve kendi akışına uygun hale getirir. […] Buna direnebilenlerin sayısının çok az olduğu" gerçeğini de eklemeyi unutmaz. Fatih, 1982'den sonraki yaşamını özetlerken şöyle diyor:

"Bir süre mücadeleye devam ettik, ama önümüzü göremiyorduk, ne bir meslek var ne bir şey. Bari bir formasyon yapalım da bir iş bulalım dedik, o da çok kolay değil. Üniversiteye yazılmam ve dili çabukça öğrenmem beni kurtardı diyebilirim. Biraz muhasebe öğrenip üç beş de dosya bulduk, öylece bir meslek

> sahibi oldum. Zaten Türkiyeli ticaret yerleri olmasaydı çoğumuzun iş kurması mümkün olmazdı. Fransız firmalarında işe girmek hiç de kolay gözükmüyordu. İşe girdikten sonra da başka şeyleri düşünmek, militan olarak kalmak oldukça güç, dişimizle tırnağımızla bu işe sarılmak durumundayız. Restoran açan arkadaşlarda aynı şeyi yaşadılar" (Fatih 56 yaşında, muhasebeci, 35 yıldır Fransa'da yaşıyor)

Yaptığımız birçok görüşme Fatih'in dediklerini doğrular biçimde. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki, eski militanların ticari hayata kayışları onların kendi geçmişleriyle kesin bir kopuş olarak görülemez. Her ne kadar kendi kalkış noktalarıyla uyuşmayan bir çizgi izleseler de, siyasi faaliyetlerden gelen okumaya ve bilgiye olan ilgi ve geçmişle olan duygusal bağ bir biçimde kendini var etmeye devam eder. Bu bağın kolektif bir eylem bazında değil de daha çok kişisel ve zaman zaman ortaya çıkan bir görünüş olduğunu yaptığımız görüşmeler doğruluyor. Mesela 1 Mayıs meydanına gelmek veya önemli yürüyüşlerde bulunmak eskiyle olan bağları koruma isteğinin yanında bir şeyler yapamamanın verdiği ıstırabın belirtisi olarak da okunabilir. Bir başka deyişle, kendi pratiğine karşı eleştirel yaklaşma içgüdüsü zaman zaman suçluluk duygusu biçiminde de kendini ifade edebiliyor.

Memleketten Memleketlere, Kimlikten Kimliklere

Genel olarak göçmenlerin ve özel olarak da politik mültecilerin içinden çıktıkları memleketle olan ilişkileri çok karmaşık bir yapı arz eder. Bir yandan geride bırakılan topluma, toprağa olan aidiyet duygusu, geçici olarak gelindiği düşünülen yerde devam ederken, diğer yandan da başka bir toplumun içerisinde kök salma olayı aynı anda ilerler. Farkında olunmadan tek aidiyet giderek çift, hatta çok taraflı bir aidiyete dönüşür; bu durum kişiye rağmen böyledir. Kişinin kimliğinin çok farklı ve karmaşık elemanlardan oluştuğunu belirtirken Edgar Morin tam da bu noktayı işaret eder (Morin, 2001). Patrick Simon da göçmenin birkaç ülkeye birden kendini ait hissetmesinin bir çelişki oluşturmadığının altını çizer (Simon, 2015). Her ne kadar içinde yaşadığı toplumla

olan bağları olduğunca sınırlayarak kendi içinde yeterli, kapalı bir mikro-toplum yaratma girişimi yabancılar için daha rahat bir seçenek gibi gözükse de, uzun müddet bu kapalı yapıyı dış etkilerden korumak mümkün olamaz. Ancak, ilk aidiyetini koruma güdüsü kişileri bir dönem kapalı bir alana hapsedebilir. İçine girilen toplumun kendini koruma direnci, dışardan gelenlerin kendini koruma direnciyle birleşince ayrı cemaatlerin oluşumu kaçınılmaz hale gelebilir. Din ve geleneksel anlayışın belli unsurları bu kapalı devre cemaatleri besleyerek içinde yaşanılan toplumun normlarıyla bir koruma ağı oluştururlar. Kişilerin bireyselleşme sürecini yaşayamadığı bu durumlarda, oluşturulan geleneksel ağlar vesilesiyle içinden çıktıkları toplum bir biçimde içine girilen toplumun bağrında var edilerek kimlik bütünlüğü garanti altına alınmaya çalışılır. Bu çabanın uzun dönemde sürdürülmesi, kent kenarlarında oluşan getto türü yapıları beslemenin yanında, farklı siyasi güçlerin dini ve ulusal duyguları kullanabileceği bir sosyal kategoriyi de oluşturmuş olur. Catherine de Wenden, içine girilmeye çalışılan toplumun göçmenlerle ilgili oluşturduğu tavırların cemaatsel yapıların oluşmasında temel etken olduğunun üzerinde durur (2009). Babur Kuzucuoğlu'da kırk yıldan beri yaşadığı göçmenlik deneyimleri ve gözlemleri ışığında Türkiyeli göçmenlerin Türkiye'deki modelden çok farklı olarak kendilerine göre yeni bir model oluşturarak Fransız toplumu içerisinde ayrı bir oluşum içerisine girdiği kanısına varıyor (Kuzucuoğlu, 2008).

Bahsettiğimiz bu durum, politik mültecilerde çok daha farklıdır. Fransa'ya yerleşen mültecilerde ilk aidiyeti illa da aynen koruma kaygısının olmadığının, içinde yaşanılan topluma da ait olma bilincinin giderek kendini belli ettiğinin altını çizmekte yarar var. Bu noktada siyasi göçmenlerle geleneksel yapının sınırları dışında var olma özgüvenini oluşturamayan kesimler arasındaki davranış farklılığı var olmaya devam eder. Bir anlamda, bu duruş, içinden çıkılan toplum için olduğu kadar içinde yaşanılan toplum için de önemli bir avantaj oluşturur; zira siyasi mülteci her şeye rağmen her iki toplum arasında bir kültürel bağ, bir köprüdür.

Görüşmelerde ortaya çıkan en önemli noktalardan biri de, politik mültecilerin, Türkiye'de ve Şili'de yaşadıkları baskı ve

işkencelere rağmen kendi memleketlerine olan eleştirilerini sadece politik alanla sınırlamaları ve ülkelerine olan duygusal bağı bir kenara koymamalarıdır. Bu arada şunu da belirtmeliyiz ki, Şilili mültecilerin kendi ülke bayrağıyla olan ilişkileri, Türkiyelilerinkinden çok daha farklı bir şekilde yaşanmaktadır. Mesela Şilililer ülke bayraklarını hiç sorun etmeden bir sembol olarak evlerine asarlarken veya yürüyüşlerde taşırlarken, Türkiyeli politik mülteciler çoğunlukla Türk bayrağını ve diğer bayrakları aynı mesafede görme alışkanlıklarını devam ettirerek, enternasyonalist geleneğe bağlılıklarını sürdürmeye çalışırlar. Bu tutum, mülteciler için, kendi içinden geldikleri topluma karşı olma biçiminde değil de, özgürlük ve eşitlik temelinde hareket eden bütün insanlarla, toplumlarla olan önkoşulsuz barışıklığı ifade eder. Diğer topluluklara ve içine girdiği topluma önyargısız yaklaşım onların ilişki alanlarını diğer insanlara açma olanağını kolaylaştırır; kişinin kimliğini kapalı bir alana hapsetmekten kurtarır. Türkiyeli mülteciler her ne kadar dine ve geleneklere karşı mesafeli dursalar da diğer göçmenlerle olan ilişkilerinde bir kopukluk yaşanmaz. Buna rağmen Şilililerin dini inanca sahip olanlarla olmayanları ayırt etmeyen özgüven ve hoşgörü olgunluğunun Türkiyeli mültecilerde aynı seviyede olduğunu söyleyemeyiz. Bunun da Şililerin dinsel alanla politik alanı ayırma konusunda daha belirgin bir duruş sergilemeleriyle yakın bir ilintisi vardır.

İkinci kuşağın eğitimi konusunda da siyasi mültecilikten gelen göçmenlerin farklı kültürlere açık olan yanlarını koruyarak, çocukların toplumun kişilikli bireyleri olarak yetişmeleri için çok özel bir çaba harcadıklarını görüşmelerimizde tespit etme olanağını bulduk. Şunun da altını çizmeliyiz ki, kendi ülkesinden bir türlü atılan ve siyasi mülteci haline gelen bireyler, kendi eğitim ve kültür düzeylerini artırma uğraşısını, kesintilerle de olsa, devam ettirerek ve çocuklarını da bu yönde hazırlayarak hem içinde çıktıkları topluma, hem de içinde yaşadıkları topluma yakın duran önemli bir potansiyel oluştururlar. Türkiyeli göçmenlerin kendi geleneksel kabukları içerisine sığınarak var olma eğilimleri politik mültecilik sürecinden geçmiş göçmenlerin geliştirdiği başka topluluklarla bir arada olma anlayışıyla yan

yana durur. Hatta diyebiliriz ki, mültecilikten gelen göçmenlerin Fransız toplumuyla veya başka topluluklarla kurduğu ilişkiler bir bakıma diğer göçmenlerin kendi içerisine kapanmalarına engel olan en önemli faktörlerden biridir. Başka bir deyişle politik mültecilerin başka topluluklarla kurdukları bağlar ve dostluklar gettolaşmaya karşı çok etkili bir silahtır.

Son Birkaç Nokta

Şilili ve Türkiyeli mültecilerle yaptığımız görüşmeler ve yıllardır biriken ilişki ağlarının deneyimlerine dayanan bu karşılaştırmalı çalışma Türkiyeli ve Şilili siyasi mültecilerin Fransız toplumu içerisinde verdikleri var olma mücadelesinin sayılamayacak kadar ortak noktaları olduğu kadar farklı eğilimlerin varlığını da gösterdi. En önemli ayrışma noktası oluşturulan ilişki ağlarının boyutlarındaki farklılıklardır. Türkiye'den gelen mülteciler, Şilili mültecilerin aksine, çoğunlukla daha önce yerleşmiş olan göçmenler tarafından oluşturulan ilişki ağından kendilerine önemli bir destek buldular. Bu destek bir yandan siyasi mültecilerin günlük yaşamını kolaylaştırıp, onlara memleket havasını soluma imkânı verirken, öte yandan da onların topluma açılmasını geciktirdi veya engelledi. Nispeten kendine yeterli bir ağ içerisinde bulunma durumu dil öğrenimini ve farklı mesleklere yönelmeyi sınırlandırdı. Ancak çok küçük bir kesim çabukça bu ağın dışına çıkmayı ve farklı alanlara girmeyi başarabildi. Şilililerde ise dışarıya açılma ve Fransız toplumuyla iç içe geçme durumu daha belirgindir.

Mültecilerin siyasal alanda oluşturdukları anlam, ki onları buralara kadar taşıyan bu anlamdır, giderek başkalaştı ve Castoriadis'in (1996) belirttiği anlamsızlığın yükselişi Türkiye'den gelen siyasi mültecileri daha derinden sarstı. Öte yandan, içinde yaşanılan topluma giriş, orada kendine bir yer edinme zorlukları ve geleceğe ilişkin belirsizliklerin çokluğu göçmen durumuna düşen genç militanları hiç hesapta olmayan ekonomik ve sosyal ilişkilerin içerisine itti. İlk başlarda grupsal yapılarını koruyarak kendilerine sanal bir mücadele alanı yaratabilen ve kendi

ülkelerindeki diktatörlükleri sorgulayan Şilili ve Türkiyeli mülteciler zamanla o sıcak ortamın etkisinin azaldığını ve yeni bir hayat kurmanın kaçınılmazlaştığını giderek daha fazla hissetmeye başladılar. Bu noktadan itibaren mültecilerin yaşama ilişkin davranış biçimleriyle diğer göçmenlerinki arasında bir yakınlaşma gözlenmektedir. Bir başka deyişle mülteciler zamanla ekonomik nedenlerle gelen göçmenlerin pozisyonlarını benimseme durumuna geldiler. Bu durum, siyasi mültecilerin Fransız toplumuyla ilişkilerinde diğer göçmenlere göre daha açık ve dinamik bir duruşu koruyabildiği gerçeğini gizlememelidir. Siyasi mültecilerin çocuklarının Türkiye'ye veya Şili'ye bakışında gözlenen yakınlık ve "dünyalı olma" hali ayrıca üzerinde durulması gereken bir olgudur.

Mültecilerin kendi ülkeleriyle olan ilişkilerinde akraba ve arkadaşlık bağlarının öne çıktığını, siyasi ilişkilerin büyük ölçüde anlamını yitirdiğini gözlemleyebiliyoruz. Ancak bu durum, mültecilerin veya ikinci kuşağın sadece geleneksel değerlere yaslandığı biçiminde anlaşılmamalıdır. Eğitimsel ve kültürel kaynaklara diğer göçmen gruplarından daha yakın bir duruş sergileyen mülteciler içinde çıktıkları ve içinde yaşadıkları toplumlarla daha dengeli ve çok yönlü bir ilişki kurmaya açık dururlar (Öztürk, 2006). Bu durum Türkiyeliler için geçerli olduğu kadar Şilililer için de geçerlidir, hatta Şilililerin Fransız toplumuyla daha yakın ilişkiler kurmaları onları daha çok yönlü bir yaşam biçimine yönlendirir.

Türkiye kökenli siyasi mültecilerde ortaya çıkan genel eğilim, her ne kadar radikalliğin törpülenerek evcilleşmesi biçiminde de olsa, bu eğilimin dışına çıkan ve hem içinden çıktığı, hem de içinde yaşadığı topluma karşı eleştirel bir tutum geliştirerek varlığını koruyabilen bir entelektüel kesimin olduğunun da altını çizmeliyiz.

Bu çalışmanın, ister istemez Türkiye'den veya Şili'den çıkmayan siyasi militanların geliştirdikleri hayat tarzları ve mücadele anlayışlarına dair bir dizi soruya ve araştırma konusuna çağrışım yapacağının da bilincindeyiz.

Aynı kuşaktan olup da Türkiye'de veya Şili'de yaşamını sürdüren militan kadroların evrimleriyle göçmen konumuna düşenlerin durumunu karşılaştırmak hem sosyolojik açıdan hem de siyaset bilimi açısından önem taşımaktadır.

Kaynakça

Arendt A. (2013). *Nous autres réfugiés. Pouvoirs*, n°144, p. 5-16.

Cailloce, L. (2015). «Migrant, réfugié: quelles différences?» *CNRS Le journal*, Adres : https://lejournal.cnrs.fr/articles/migrant-refugie-quelles-differences

Castoriadis, C. (1996). *La Montée de l'İnsinifiance*. Paris:Seuil.

Kuzucuoğlu B. (2008). Röportaj, Danış D. &İrtiş V. (Ed.) *Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri* (363-375),İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Morin, E. (2001). *L'Humanité de L'Humanité*. Paris: Seuil.

Noiriel, G. (2006). *Le Creusé Français. Histoire de l'immigration*. Paris: Seuil.

Öztürk, C. (2006). Les Stratégies d'İnsertion des "Jeunes Turcs" de France. *Revue Européenne des Migration Internationales*, vol: 22, N°23.

Parra, A. (2015). *Bienvenue au Paradis*. Paris: Métaillé.

Poyraz, M. (2007). *Les Indiens et Les Turcs au Quartier du Faubourg Saint-Denis. Hommes et Migrations*, n° 1268-1269, 110- 118.

Sayad, A. (2006). *L'immigration ou Les Paradoxes de L'altérité*. Paris:Raison d'Agir.

Sayad, A. (1999). *La Double Absence. Des İllusions de l'Emigré aux Souffrances de L'immigré*. Paris : Edition du Seuil.

Simon, P. (2015). *L'intégration Segmentée : Citoyenneté, Mixité et Mobilité Sociale*. Cahiers français, 385, 28-34.

Wihtol de Wenden, C. (2009). *La Globalisation humaine*. Paris: PUF.